



MİLLİ MÜCADELE’NİN İÇ CEPHESİ KOCAELİ

ADNAN SOFUOĞLU*

Osmanlı Devleti 30 Ekim 1918’de esasında içeriği çok daha önceden Foreign Office’de hazırlanmış olan, çok ağır şartları içeren 25 maddeden oluşan Mondros Mütarekesi’ni imzaladı ve I. Dünya Savaşı’ndan mağlup olarak ayrıldı. Türkiye’nin İtilaf Devletlerince parçalanması ve ele geçirilmesini içeren Mütareke Osmanlı Devletinin elini kolunu bağlıyor ve devleti aslî niteliklerinden yoksun bırakıyordu.¹

13 Kasım’da içinde bir Yunan zırhlısının da bulunduğu İngiliz, Fransız ve İtalyan savaş gemilerinden oluşan bir İtilaf Donanması İstanbul önlerine geldi. Bir müddet sonra Amerikan savaş gemileri de İstanbul’a gelecektir. 14 Kasım 1918’de İngiliz birlikleri İstanbul’a karaya çıktılar. Bunu Fransız ve İtalyan birlikleri takip etti. Bu donanma Mütareke’nin 1. maddesini gerekçe göstererek Çanakkale ve İstanbul boğazlarındaki askeri tesislere el koydu ve İstanbul Boğazı ile hinterlandını denetim altına aldı. Bu tarihten sonra İstanbul Türk Kurtuluş Savaşı yanı sıra, Sovyet Rusya Balkanlar ve Orta Avrupa ile Arap bölgelerinde meydana gelen ve kendi aleyhlerine gördükleri gelişmelere karşı müdahale için askeri üs oldu.² Mondros Mütarekesi uygulaması çerçevesinde limanlar, ulaşım yolları ve haberleşme hatlarının denetimi kapsamında 15 Kasım’dan itibaren ise küçüklü büyüklü 48 parça gemiden oluşan bir İtilaf Donanması İzmit Körfezi’ne gelerek burada bulunan Türk Donanmasını enterne etti. Ardından İngilizler karaya asker çıkarıp şehri denetim altına aldılar. Bu sırada bir Fransız birliği de İzmit’te karaya çıkarıldı.³ Mütareke kapsamında Toros tünelleri ve Bağdat demiryolu ile birlikte Konya, Akşehir, Afyonkarahisar, Kütahya, Eskişehir, Adapazarı, Haydarpaşa demiryolu hatlarını, üzerinde güçlendirilmiş bölgeler kurularak denetim altına alındı. İstanbul Boğazı’nın hinterlandında bulunan ve oldukça stratejik bir bölge olan İzmit, Osmanlı başkenti İstanbul’u Anadolu’ya karayolu, demiryolu ve deniz yoluyla bağlıyordu. Anadolu’nun ihraç kapılarından biri olan İzmit bu bakımdan da hem sivil hem de askeri bakımdan önemli olan bir liman kentiydi.⁴

Yine Mütareke hükümleri çerçevesinde silahlar da teslim alındı ve 145000 tüfek, 1867 silah, 682 makineli tüfek teslim edildi. Bundan başka İstanbul silahhaneleri, Çanakkale silah depoları, Rus-Kafkas Ordularının Brest-Litovsk antlaşması sonrası çekilirken bıraktıkları Trabzon, Kars ve Batum silah depoları, Türk savaş sanayi işletmeleri ele geçirildi. Ayrıca İtilâf Dev-

* Prof. Dr. Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Öğretim Üyesi

1 Türk İstiklâl Harbi,(Bundan sonra (TİH) C.1, T. C. Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi Yayını, Ankara, 1962, s. 33 v.d; Mondros Mütarekesi maddeleri için bkz. Alî Türkgeldi, Mondros ve Mudanya Mütarekelerinin Tarihi, Ankara, 1948, s. 33-34 ve 66-68; Selahattin Tansel, Mondros’tan Mudanya’ya Kadar, C.1, Ankara, 1973, s. 10 v.d; Yusuf Hikmet Bayur, Türk İnkılâbı Tarihi, C. 3, K. 4, Ankara 1983, s. 742-746; A. M. Şamsutdinov, Mondros’tan Lozan’a Türkiye Ulusal Kurtuluş Savaşı Tarihi 1918-1923, Çeviren: Ataoğul Behramoğlu, Doğan Kitapçılık, İstanbul 1999, s. 26-30

2 Şamsutdinov, a.g.e., s. 31.

3 Fahri Belen, Türk Kurtuluş Savaşı, Ankara, 1973, s. 27; TİH, C. 1, s. 115-116; Rifat Yüce, Kocaeli Tarih ve Rehberi, İzmit 1945, s. 66-68; Avni Öztüre, Nikomedia İzmit Tarihi, İstanbul, 1969, s. 159-160.

4 Alptekin Müderrisoğlu, Kurtuluş Savaşının Mali Kaynakları, Ankara, 1974, s. 85; İslâm Ansiklopedisi, İzmit Maddesi, C. 5/2, İstanbul 1968, s. 1253; Ayrıca Milli Mücadele yıllarında demiryollarının durumu ile ilgili bkz. Ziya Gürel, Kurtuluş Savaşında Demiryolculuk, Ankara, 1989; Adnan Sofuoğlu, Milli Mücadele Döneminde Kocaeli, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2006, s. 16-18

letleri, Mütareke'nin istismara açık maddelerine dayanarak, I. Dünya Savaşı sırasında nüfus bölgeleri olarak paylaştıkları bölgeleri fiilen denetimleri altına almaya ve Osmanlı topraklarını işgal etmeye başladılar.⁵

Diğer taraftan Mütarekelerle sıcak çatışmaların bitimi sonrasında barış antlaşmalarının hazırlanması için 18 Ocak 1919'da Galip devletlerce yani itilaf devletlerince Paris Barış Konferansı toplandı. Konferansta dünya haritası yeniden düzenlenecek bu çerçevede yeni bir dünya düzeni kurulması planları Almanya yani Batı Avrupa'dan başlamak üzere ele alınacaktı. Bu çerçevede Osmanlı İmparatorluğu'nun mirasının paylaşılması meselesi oldukça çetrefilli ve çatışmalı bir konu oldu. Konferansta Türkiye sorununun görüşülmesi Yunanistan'ın Türkiye üzerinde toprak isteklerinin incelenmesiyle başladı. Yunanistan 30 Ocak 1919'da Barış Konferansı'na bir muhtıra verdi. Yunanistan Başbakanı Venizelos 3-4 Şubat 1919'da Onlar Konseyi huzurunda taleplerini dile getirdi.⁶ İtilaf Devletler özellikle İngilizler Yunanlıların yanı sıra Türkiye'deki gayrimüslim unsurların taleplerine de olumlu yaklaşım göstermekteydiler. Bu durumdan cesaret alan gayrimüslim unsurlar, özellikle Rum ve Ermeniler var olan gizli cemiyet ve örgütlerine yenilerini ekleyerek yıkıcı ve bölücü faaliyetlere yöneldiler. Bu anlamda Kocaeli Yarımadası ve çevresinde Rum ve Ermeni faaliyetleri gittikçe arttı ve genişledi.⁷

Bu arada Paris Konferansı'nda Yunan talepleri ile ilgili bir dizi görüşme ve gelişme sonrası 12 Mayıs 1919 günlü oturumda İtilaf Devletleri İngiltere, ABD, Fransa İzmir'in Yunanlar tarafından işgalini kararlaştırdılar. Ardından Yunan birlikleri 15 Mayıs sabahı İtilaf Devletleri gemilerinin koruması ve desteği altında İzmir'i işgale ettiler ve işgali İzmir şehri ile sınırlı tutmayıp genişlettiler. 15 gün zarfında tüm İzmir ve çevresi işgal edildi. Bu sırada Yunanlılar büyük bir katliama da imza attılar. Damat Ferit Paşa Hükümeti ilk etapta bu işgali doğru dürüst protesto dahi edemedi ve sessiz kaldı.⁸ Ancak bu işgal ülkede geniş bir infial uyandırdı. Başta

5 Şamsutdinov, s. 31-32; Anadolu'daki işgallerle ilgili bkz. Atatürk, M. Kemal, Nutuk, Cilt. 1, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1981, s. 1.

6 Şamsutdinov, a.g.e., s. 43-44

7 Hüsamettin Ertürk; Milli Mücadele'de Teşkilat-ı Mahsusa Faaliyetleri, ATASE Kitaplığı A/1/218, D. 449/A, s. 168-169; Sofuoğlu; Milli Mücadele Döneminde..., s. 26-31; Sofuoğlu; "Kurtuluş Savaşı Döneminde Kocaeli-Yalova-İzmit Çevresinde Rum ve Ermeni Terörü", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C. 28, S. 54, Ankara, Kasım, 2002, s. 795 v.d. Esasında Mondros Mütarekesi sonrasında diğer bölgelerde olduğu gibi İstanbul'un Anadolu kıyılarından başlayarak Şile, İzmit, Mudanya yöresine kadar uzanan bölgede Rum ve Ermeni örgütlerinin yönlendirdiği çeteler tedhiş hareketi içine girmişler ve belgeyi istikrarsız hale getirmeye çalışmaktaydılar. Halide Edip Adivar, Türk'ün Ateşle İmtihanı, İstanbul, 1985, s. 80; Sofuoğlu, Milli Mücadele Döneminde..., s. 26-28; Yüce, a.g.e., s. 65-68; Recep Karacakaya, Kaynakçalı Ermeni Meselesi Kronolojisi (1878- 1923), İstanbul, 2001, s.154 v.d; Sofuoğlu, Kuvayı Milliye Döneminde Kuzeybatı Anadolu, Ankara 1994, s. 42; Bunlara karşı Kocaeli Bölgesinde, Kuvayı Milliye anlamında, Yahya Kaptan Küçük Arslan ve Büyük Arslan, Hacı Necati, Hafız Mustafa komutalarında toplam bin kadar kuvvet oluşmuştu. Ancak bunlar zaman zaman aralarında da çatışmaktaydılar. Karadeniz kıyılarında Akçakoca'dan Şile'ye kadar olan bölgede Ipsiz Recep ve Osman Bey'in sayısı oldukça yüksek birlikler bulunuyordu. Zonguldak ve Ereğli taraflarında Cevat Rifat Bey, Emin Bey, Murat Bey, Binbaşı Ethem Bey ve Sabri Bey komutalarında toplam beş bin kadar milli kuvvet bulunmaktaydı. Enver Behnan Şapolyo, Kuvayı Milliye Tarihi, Ankara 1957, s. 136-137; Şamsutdinov, a.g.e., s. 126

8 Şamsutdinov, a.g.e., s. 46-47; Alexander Anastasius Pallis, Yunanlıların Anadolu Macerası (1915-1922), Çeviren: Orhan Azizoğlu, İkinci Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1997, s. 40-41; "İzmir'in işgali ve notalar için bkz. M. Cemil Bilsel, Lozan, Birinci Cilt, Sosyal Yayınları, İstanbul 1998, s.214 v.d.; Ahmet (Midillili), Türk İstiklal Harbinin Başında Milli Mücadele, Ankara 1928, s. 3-5. İzmir'in işgali ve diğer işgaller geniş bilgi için bkz. M. Tayyip Gökbilgin, Milli Mücadele Başlarken, Mondros Mütarekesi'nden Sivas Kongresi'ne, Ankara 1959, C. 1, s. 87 v.d ile 122 v.d; Gothard Jaeschke, Kurtuluş Savaşı İle İlgili İngiliz Belgeleri, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1986, s. 69 v.d; TIH, C. 1, Kısım 1, s, 64 v.d; Sofuoğlu, Kuvayı Milliye Dönemi..., s. 89 v.d; Sofuoğlu, "İzmir İşgali Sonrasında Yunanlıların Batı Anadolu'da İşgali Genişletmeleri ve Bölgede Oluşan Milli Direniş", Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi Sayı: 29-30, Mayıs-Kasım 2002, ss.131-142; İşgali protesto mitingleri için bkz. Kemal Arıburnu; İstanbul Mitingleri, İstanbul, 1975; Kazım Özalp, Milli Mücadele, C.1, Ankara, 1985, C. 1. s. 20-23; Damat Ferit Paşa hakkında bkz, İbnülemin Mahmut Kemal İnal, Son Sadrazamlar, Cilt: 4, İstanbul, 1982, s. 2029-2094; Cevdet Küçük, "Damad Ferid Paşa", İslam Ansiklopedisi, Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt: 8, İstanbul, 1993, s. 436-439.

İstanbul olmak üzere ülkenin birçok şehir ve kasabasında protesto mitingleri tertip edildi. İtilaf Devletleri'nin İstanbul'daki temsilcilerine işgali protesto eden telgraflar çekildi. İşgale karşı gelişen bu geniş halk hareketi sonunda Damat Ferit Paşa Hükümeti Paris Barış Konferansı'na işgali kınayan bir telgraf çekti ve ülkede düzenin sağlanabilmesi için Yunan birliklerinin İzmir'den çekilmesini istedi. Bunun dışında Padişah Vahdettin işgalden 11 gün sonra 26 Mayıs 1919'da Ülkenin geleceği konusunda karar vermek ve aynı zamanda ülkedeki galeyanı yatıştırmak üzere Şuray-ı Saltanat'ı toplantıya çağırıyordu. Bütün bu gelişmeler üzerine Paris Barış Konferansı Dörtler Konseyi Türk görüşlerini dinlemek üzere 30 Mayıs 1919'da Paris'e Türk heyetinin çağırılması kararını aldı. Konferans başladığından beri ilk defa galip devletlerin yenilen bir devlet heyetini bu şekilde daveti Damat Ferit Paşa Hükümeti ve taraftarlarınca çok olumlu karşılandı ve Hükümet halka özel bir çağrıda bulunarak İtilaf güçlerine karşı her türlü mücadeleye son verilmesini istedi. Esasında İtilaf Devletleri'nin bu girişimi ülkedeki galeyanı yatıştırmaya yani kamuoyunu aldatmaya yönelik bir girişimdi. Nitekim çağrı üzerine Dışişleri Bakanı A. Tevfik Paşa'nın da bulunduğu Sadrazam Damat Ferit Başkanlığı'nda bir Heyet 17 Haziran'da Paris'e varacak ve Damat Ferit Paşa Konferansı'na dört bölümden oluşan Türk tarafının taleplerini içeren muhtırasını sunacaktır. Ancak bu muhtıra dikkate alınmayacak ve Fransız Başbakanı Clemenceau İtilaf devletleri adına yaptığı bir konuşma ile geri çevrilecektir.⁹ Ardından ABD ile başının derde girmesini istemeyen İngiltere'nin de işine geldiğinden Dörtler Konseyi'nin kararıyla Türkiye ile yapılacak barış şartlarının görüşülmesi ABD'nin Osmanlı Devleti'nin bir kısmında manda kabul edip etmeyeceğinin tespitine kadar ertelenecektir.¹⁰

Bu gelişmeler yaşanırken ordu müfettişliği göreviyle 19 Mayıs 1919 da Samsun üzerinden Anadolu'ya geçmiş bulunan ve teslimiyetçi politikalarla bir yere varılamayacağını ifade eden Mustafa Kemal Paşa, kendisi gibi düşünen arkadaşlarıyla Amasya'da bir araya geldi. Burada yapılan görüşmeler sonunda 22 Haziran 1919 da yayınlanan genelge ile de açıkça Milli Mücadele hareketi başlatıldı.¹¹ Ardından Mustafa Kemal Paşa ve Rauf Bey 23 Temmuz 7 Ağustos tarihleri arasında toplanan Erzurum Kongresi'ne katıldı. Bilahare tüm engelleme girişimlerine rağmen Amasya Genelgesi'nde belirttiği şekilde 4-11 Eylül 1919'da Sivas Kongresi toplandı. Bu kongrelerde ülkenin içinde bulunduğu durum ele alınarak ülkenin geleceği tartışıldı ve bir dizi kararlar alındı. Alınan kararları takip ve uygulamak üzere Mustafa Kemal Paşa başkanlığında Heyet-i Temsiliye oluşturuldu. Kongre kararı gereği Sivas Valiliğine müracaatla, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kuruldu. Tüm Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinin bu cemiyete katılması, Milli Kuvvetlerin tek çatı altında toplanması ve Heyet-i Temsiliye'nin denetimine verilmesi için önemli adımlar atıldı.¹²

Bütün bu gelişmeler, başta İngilizler olmak üzere itilaf Devletleri'ni tedirgin etti. Özellikle İngilizler bu örgütlenmenin önüne geçip direnişin durdurmak için Osmanlı Hükümetini sıkıştırarak, Mustafa Kemal Paşa'nın derhal İstanbul'a dönmesini istemeye başladılar. Esasında

9 Damat Ferit Paşa'nın muhtırası için bkz. Bilsel, a.g.e., Birinci Cilt, s.224 v.d.

10 Muhtıralar ve gelişmeler için bkz. Bilsel, a.g.e., Birinci Cilt, s. 222 v.d.; Gökbilgin, a.g.e., s. 93-95; Sömürgeler üzerinde manda sistemini destekleyen, manda verecek devleti tespit etmek için de yerli halk arasında referandum yapılması görüşünü ortaya atan ABD, referandum sonucuna kadar Türk sorununun Paris Barış Konferansı'nda görüşülmesini istemediler. Şamsutdinov, a.g.e., s. 45 v.d.

11 Mazhar Müfit Kansu; Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber, C. 1, Ankara, 1986, s.219; Bilal N. Şimşir; İngiliz Belgelerinde Atatürk, C.1, Ankara, 1973, s. 239; Amasya Genelgesi için bkz. Mustafa Kemal Atatürk; a.g.e., Cilt. 1, s. 30 v.d.; Ali Fuat Cebesoy, Milli Mücadele Hatıraları, İstanbul, 1953, s. 75-76 .

12 Bu konularda geniş bilgi için bkz. Bekir Sıtkı Baykal; Heyet-i Temsiliye Kararları, Ankara, 1974; Uluğ İğdemir; Sivas Kongresi Tutanakları, Ankara, 1986;; Vehbi Cem Aşkun; Sivas Kongresi, İstanbul, 1963; Mahmut Goloğlu; Sivas Kongresi, Ankara, 1969, s. 65 v.d.; Cebesoy; a.g. e., s. 183; Kansu; a.g.e., Cilt: 1, s. 218 v.d.; Atatürk; a.g. e., C.1, s. 86 v.d.

Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğinde gelişen bu milli Mücadele hareketi, o sırada hükümette bulunan Damat Ferit Paşa Hükümeti'ni de tedirgin etmekteydi. Nitekim Hükümet, Mustafa Kemal Paşa'yı İstanbul'a geri çağırarak, Mustafa Kemal Paşa'nın bu çağrıya uymaması üzerine de görevinden azledilecek, bunun üzerine de Mustafa Kemal Paşa askerlik görevinden istifa edecektir. Esasında Damat Ferit Paşa Hükümeti ve ona destek veren çevreler, Mondros Mütarekesi sonrası işgallere ve hak ihlallerine karşı ülke genelinde oluşturulmaya başlanan Kuvay-ı Milliye, Müdafı Hukuk ve benzeri teşkilatlanmaları, İttihatçı teşkilatlanma olarak görmekteydi ve bu örgütlenmelere karşı faaliyetlerini daha da şiddetlendirmişti. Bu çerçevede başta Mustafa Kemal Paşa olmak üzere tüm Milli Mücadele'ye katılanlar gerek Damat Ferit Paşa Hükümeti ve taraftarlarınca ve gerekse İtilaf Devletleri özellikle İngilizler tarafından kesin olarak tasfiye edilmesi gereken kişiler olarak görülmekteydi. Nitekim Dâhiliye Nazırı Adil Bey 23 Temmuz 1919'da Trabzon Valisi'ne Ardından 26 Temmuz'da bütün valilere telgraf göndererek Kuvay-ı Milliye karşı gerekli tedbirlerin alınmasını istedi. Diğer taraftan halk nazarında itibarlarını sarsmak dolayısıyla etkinliklerini kırmak amacıyla Milli Mücadele liderleri, "İttihatçılık"la, "İttihatçı kalıntıları" olmakla suçlandılar. O sırada ülkeyi I. Dünya Savaşına sokarak milletin istikbaliyle oynadıkları suçlamasının yanı sıra liderlerinin de Mütareke sonrası ülkeyi terk etmiş olmaları dolayısıyla İttihat ve Terakki halk nazarındaki itibarını oldukça yitirmiş görünüyordu. Bu suçlama fazla etkin olmayınca bu sefer Bolşeviklikle suçlanacaklardır.¹³

Bütün bu girişimler Kuvay-ı Milliye'ye daha doğrusu Milli Mücadele hareketine karşı bir iç cephenin oluşmasına zemin hazırlamıştır.

Ali Fuat Paşa Milli Mücadele'ye karşı işgalci güçlerin yani İtilafların alacakları siyasi tavrı şöyle açıklamaktadır. "...Ankara'da yeniden kurulacak olan milli idare ve hükümetin üç düşman ile karşı karşıya geleceğini düşünmüştük. Bunlardan biri dâhili, diğer ikisi ise harici idi. Dâhili düşmanlarımız malumdu. Damat Ferit Paşa ile taraftarları, Hürriyet ve İtilaf Fırkası ve İngiliz Entelicens servisinin vatan hainleri, mürteciler ve mukabil ihtilalcilerden toplayabilecekleri kuvvetlerle Ankara'da yeni bir milli idarenin kurulmasına ve bu idarenin bir ordu tesis etmesine mümanaat edeceklerdi. Bu hainane hareketleri esnasında İngiliz kuvvetlerinin yakından veya uzaktan himayesine mazhar olacakları şüphesizdi. Dâhili düşmanların üç istikamette Ankara üzerine yürüyebilecekleri düşünülmüştü.

Birincisi: Düzce-Bolu-Beyazır-İstanbul-Ankara,

İkincisi: Kastamonu-Ankara,

Üçüncüsü: Yozgat- Ankara'dır."¹⁴

İsmet Paşa (İnönü) Milli Mücadele'ye katıldığı sıradaki durumu şöyle anlatıyor.

"Genelkurmay Başkanı olarak vazifeye başladığım zaman memleket askeri bakımdan iki

13 Harp Tarihi Vesikaları Dergisi, (Bundan sonra HTVD) Sayı: 1, Genelkurmay Basımevi, Ankara,1952, Vesika No: 15 ve 17. Gelişmelerle ilgili bkz. Osman Akandere, "Damat Ferit Paşa Hükümetleri Tarafından Azledilen Kuvâ-yı Milliyeciler" Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 16, Yıl 2006, ss. 1-33; Sina Akşin, *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele -Mutlakiyete Dönüş (1918-1919)*, Cilt: 1, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1998, s. 344-346; Mevlanzade Rifat, İttihat Terakki İktidarı ve Türkiye İnkılâbının İç Yüzü, Yedi İklim Yayınları, İstanbul 1993, s. 252-254. Kansu, a.g.e., Cilt: 1, TTK Basımevi, Ankara 1986, s. 219-220; Fethi Tevetoğlu, "Atatürk-İttihat ve Terakki", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Cilt: V, Sayı: 15, Temmuz-1989; Mehmet Temel, *İşgal Yıllarında İstanbul'un Sosyal Durumu*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998, s. 104-106.

14 Cebesoy bu durumun gerekçesini "Konya ile Balıkesir vilayeti dâhilinde ayaklandırılacak olan mukabil ihtilalciler vasıtasıyla Yunan ordusu karşısındaki milli müfrezelerimiz arkalarından vurulmak istenecekti." şeklinde açıklıyor. Cebesoy, a.g.e., s. 284

cephe karşısında bulunuyordu: İç cephe ve dış cephe. İç cepheyi içerdeki isyanlar açmıştı. Daha meclis açılmadan evvel, epeyce zaman evvel, birçok yerde vakit vakit isyanlar olmuştu. Meclis açıldığı günlerde bu isyanlar büyük ölçüde yayılmaya başladı...İstanbul'da hükümet Damat Ferit Paşa Hükümetiydi. Damat Ferit Paşa Hükümeti İtilaf Devletleri ile Büyük Millet Meclis aleyhine içli dışlı olarak beraber çalışıyordu... (bu duruma etkin olan) asıl sebep, (İtilaf Devletleri'nin ülke içinde) gördükleri manzaranın onları Türk milletinin içeride birbiri ile vuruşa vuruşa nihayet çöküp dağılacağı intibasını kesinlikle vermiş olmasıdır."¹⁵

İtilaf Devletleri'nin iç cephe ile varmak istedikleri hedef, bir iç savaşla TBMM'nin açılışını ve çalışmalarını engellemek Milli Mücadele hareketini etkisiz kılmaktı. Bu girişimlerinde İngilizler Rusya'da Bolşeviklere karşı uyguladıkları ama başarısız oldukları yöntemi şimdi tekrar Türkiye'de yürürlüğe koymak istiyorlardı.¹⁶

İşte bu ortamda yukarıda da değindiğimiz gibi Kocaeli jeopolitik ve jeostratejik olarak çok önemli bir bölge olan Kocaeli bölgesi Milli Mücadele döneminde önemli bir iç cephe halini almıştır.

Kocaeli bölgesi, hem İtilaf Devletleri özellikle İngilizler tarafından hem de Milli Mücadele karşıtı olan İstanbul Hükümetleri ile onları destekleyen güçler tarafından Anadolu'ya gerçekleştirilecek müdahalelerde bir basamak ve toprak olarak kullanılacaktır.

Nitekim başta Damat Ferit Paşa Hükümetleri olmak üzere Hürriyet ve İtilaf Fırkası, İngiliz Muhipleri, Teali İslam, Askeri Nigeşban ve Kızıl Hançerliler Cemiyeti gibi Milli Mücadele'ye karşı olan muhalif guruplar da anlaşarak Cemiyet-i Ahmediye adıyla bir cemiyet teşkil etmişlerdi. Bu cemiyet; Anadolu'da Kuvay-ı Ahmediye teşkilatı oluşturup Kuvay-ı Milliyeye karşı cihat ilan edecekler, ilk etapta Biga'da teşkilatlarını tamamladıktan sonra Gönen'i elde edecekler, bilahare Bursa'daki teşkilatı genişleterek Adapazarı ile birleşeceklerdi.¹⁷

Nitekim bu cemiyet, planları çerçevesinde propaganda yapmak ve örgütlenmek maksadıyla Anadolu'nun muhtelif yerlerine bu arada çok önem verdikleri İzmit ve Adapazarı bölgesine sadık adamlarını gönderdi.¹⁸

Nitekim daha Ekim 1919'da Maslup Kâzım'ın kardeşi Hikmet İstanbul'dan aldığı talimat ile Adapazarı taraflarına gelip faaliyet geçti. Bunun yanı sıra daha önce subaylıktan atılma Manyaslı Bekir, çok miktarda para ve talimatla İstanbul'dan Adapazarı, Hendek ve Düzce yöresine gelerek, yörenin ileri gelenleriyle irtibat kurdu ve Milli Mücadele Hareketi aleyhine propaganda bulunup teşkilat yapmağa başladı. Bu girişimler sonucunda İzmit, Adapazarı, Hendek ve Düzce yöresinde Milli Harekete karşı ilk muhalif hareketler ortaya çıktı.¹⁹

15 İtilaf Devletleri'nin bu şekilde davranmalarının bir sebebini de İnönü şöyle açıklıyor. " ... Onlar kuvvet sevk ederek Anadolu hareketini bastırmaya pek meyilli değillerdi. Gerçi bunu zaman zaman denemek istediler. Fakat Birinci Dünya Harbinin ağır yorgunluğundan ve ıstıraplarından sonra, Anadolu'ya muntazam kuvvetler sevkine kendi milletlerinde yeni bir sefer gözüyle bakılıyor. Bu bakımdan Anadolu'ya muntazam kuvvet göndermeyi mümkün görmüyorlardı." İsmet İnönü, Hatıralar, Yayına Hazırlayan, Sabahattin Selek, 1. Kitap, Ankara, 1985, s. 198.

16 Şamsutdinov, a.g.e., s. 135-139

17 Cebesoy, a.g.e., s.298

18 Sofuoğlu, Milli Mücadele Döneminde..., s. 61 v.d.

19 Bu girişimi Adapazarı Kaymakamı Tahir Bey, Adapazarı'nın ileri gelenlerinin yardımıyla engelleyip ilk etapta etkisiz kılacaktır .Sofuoğlu, Milli Mücadele Döneminde..., s. 64-67; Atatürk, a.g.e., Cilt 1, s. 257 ve C. 3, belge 162-165-166 -170 a.b.c. ve 174; Kenan Esengin, Milli Mücadelede İç Ayaklanmalar, İstanbul, 1975, s. 84-85; Nizamettin Karacabe, Türk Ulusal Savaşının İlk Parçası, İstanbul, 1940, s.140

Ama bölgedeki asıl etkili muhalif girişim 1920 Şubat aylarından itibaren ortaya çıkacaktır.

Şöyle ki, bu sırada Osmanlı Devleti'ne imzalatılacak antlaşmanın hazırlanması için İtilaf Devletlerince Şubat 1920 Londra ve Nisan 1920 San Remo Konferansları tertiplenmişti. Şimdi Misak-ı Milli'ye aykırı olacağı daha başından belli olan bu antlaşmaya karşı tavır alacağı kesin olan Milli Mücadele Hareketi'ni etkisiz kılmak ve aynı zamanda antlaşmayı İstanbul Hükümeti'ne imzalatılabilmek için bir takım girişimlerde bulunacaklardır.²⁰

Nitekim İtilaf Devletleri Bu süreçte 17 Şubat'tan 31 Mart'a kadar Bab-ı Âli'ye beş nota vermişlerdir. Baskılara dayanamayan Ali Rıza Paşa Hükümeti 3 Mart'ta İstifa etmiştir. Yerine gelen Salih Paşa Hükümeti de baskılara maruz kalmıştır. Bu arada İtilaf Devletleri 16 Mart 1920'de İstanbul'u resmen işgal ederek Meclis-i Mebusan'ı basmış ve Milli Hareket yanlısı önde gelen bazı mebusları tutuklamışlardır.²¹ Ayrıca İtilaf Devletleri Yüksek Komiserleri, Salih Paşa Hükümeti'ne biri 26 Mar, diğeri 31 Mart'ta olmak üzere, Kuvây-ı Milliye'nin resmen red ve mahkûm edilmesi talebini içeren iki nota vermişlerdir. Hükümet 29 Mart'ta bu notalara, bu hareketlerin meşru hakların savunulması olduğu cevabını verince, bu cevaptan İngiliz Yüksek Komiseri Amiral J De Robeck Mustafa Kemâl Paşa'nın red ve mahkûm edilmesini değil onaylandığı anlamını çıkarmıştır. Bu arada Hükümet 1 Nisan'da da uzun bir nota ile işgal kuvvetlerince yapılan hukuka aykırı uygulamalar protesto etmiştir.²² Bu protesto ile aynı zamanda Salih Paşa Hükümeti istifa niyetini de ortaya koymuştur. Nitekim bu baskılar karşısında Hükümet 2 Nisan'da istifa edecektir.²³ Salih Paşa yerine 5 Nisan'da Padişah'ın Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarının hakkından gelinmesi ve sulh ve sükûn tavsiyesini içeren İradesi ile dördüncü defa Sadrazamlığa getirilen Damat Ferit Paşa ilk iş olarak daha önceki Hükümetleri döneminde olduğu gibi, Milli Harekete karşı şiddet ve baskı politikasına yönelmiştir.²⁴

Bu süreçte 18 Mart'ta Meclis-i Mebusan'ın tatili sonrası Ankara'da TBMM'nin açılması için çalışmaların başlatılmıştı. Şimdi Hükümet ve onu destekleyenler TBMM'nin faaliyete geçmesini önlemek istiyordu.²⁵

Bu çerçevede Sadrazam Damat Ferit Paşa ilk iş olarak 7 Nisan'da İngiliz Yüksek Komiseri Amiral J. De Robeck ile görüştü ve Milli Harekete karşı destek istedi.²⁶ Hemen akabinde Anadolu'daki vilayet, mutasarrıflık ve sancaklara yeni atamalar yapıldı. 9 Nisan'da Ahmet Anzavur Mir-i Miranlık (Saadetlu Paşalık) rütbesi ile tekrar Karesi (Balıkesir) Mutasarrıflığına, görevinden alınan Kocaeli Mutasarrıfı Suat Bey'in yerine ilk etapta gayri resmi olarak, daha önce Ahmet Anzavur'un İzmit mutasarrıf yardımcılığını yapmış olan ve Milli harekete şiddetle karşı olan İbrahim Hakkı getirildi. Bu kişi bilahare 28 Nisan'da da vekâleten tayin edildi.²⁷ Yine

20 Barış Antlaşmasının (Sevr) hazırlanışı bkz. Bilsel, a.g.e., s. 296 v.d.

21 İşgal süreci sonraki gelişmeler için bkz. Abdurrahman Bozkurt, İtilaf Devletlerinin İstanbul'da İşgal Yönetimi, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara 2014, s. 335 v.d.

22 Notalar için Bkz. Bozkurt, a.g.e., s.377-378

23 Jaeschke, Kurtuluş Savaşı İle İlgili..., s. 151-153 ve Jaeschke, Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi, Mondros'tan Mudanya'ya Kadar 30 Ekim 1918-11 Ekim 1922, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1970, s. 91-96

24 Bozkurt, a.g.e., s. 378- 380; Zeki Sarıhan, Kurtuluş Savaşı Günlüğü, 2. Cilt Erzurum Kongresi'nden TBMM'ye, Öğretmen Dünyası Yayınları, Ankara 1984, s.410. , Jaeschke, Türk Kurtuluş Savaşı İle İlgili..., s. 153

25 Ali Fuat Türkgeldi, Görüp İştiklerim, Ankara, 1984, s. 124-125; İnal, a.g.e., s. 2053; TBMM'nin açılması ile ilgili gelişmeler için bkz. Atatürk, a.g.e., Cilt 1, s.421-422.

26 Bozkurt, a.g.e., s. 378-380

27 Sofuoğlu, Kuvay-ı Milliye..., s.327; TİH, C. 2, 2. Kısım, Ankara 1965,s.104; Sofuoğlu, Milli Mücadele Döneminde..., s.86- 87; Ş. Can Erdem, "İbrahim Hakkı Beyin İzmit Mutasarrıflığı",Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları, C. 3, Sayı 5. İstanbul 2004; Kâmil Erdeha, "İzmit Mutasarrıflığı III ve IV, C. VII, Sayı 50 ve 51, Ocak- Mart ve Nisan-Haziran Ankara 1978; HTVD; Sayı: 35, Belge 874

Ahmet Anzavur bir İngiliz torpidobotuyla 9 Nisan'da Bandırma'ya çıkarıldı. Anzavur ve adamları anarşiyle savaş

9 Nisan'da Anadolu'nun çeşitli bölgelerinin yanı sıra özellikle İzmit ve Adapazarı yöresinin Saray'a yakın olan ileri gelenleri İstanbul'a davet edildi. Kendilerinden sadakat yemini alındı. Hükümet 10 Nisan'da, Milli Hareketi fitne ve fesat hareketi olarak niteleyen ve Kuvay-ı Bağiye şeklinde sert ifadeler içeren bir genelge yayınladı.²⁸ Aynı gün bu genelge çerçevesinde, lider ve taraftarlarının öldürülmelerinin şer'an uygun olduğu ifadelerini içeren, Şeyhülislam Dürrizade Abdullah Efendi'nin Fetvası yazıldı ve 11 Nisan'da yayımlandı.²⁹ Bu arada Padişah'ın fermanı 11 Nisan itibarıyla yeniden yayımlandı. Bu fetva ve genelgelerle, broşürler özel kur-yelerle Anadolu'ya bu arada tabi olarak İzmit, Adapazarı bölgesine gönderilip dağıtıldı.³⁰ Bu arada İngiliz Muhipleri Cemiyeti Mili Hareket karşıtı çalışmalarını hızlandırdı. Bu cemiyetin faaliyetlerine Hürriyet ve İtilâf Fırkası, Nigehbancılar ve Kızılhançerliler de katıldı.³¹

Bu gelişmelerin ve girişimlerin sonucu olarak 13 Nisan 1920'de Milli Mücadele hareketine karşı İstanbul Damat Ferit Paşa Hükümeti'nce yönlendirilen ve İngilizlerce de desteklenen İstanbul Genelkurmay subayı olan Hayrı Bey'in teşvikleriyle Düzce merkezli bir isyan başladı ve hızla bölgeye yayıldı. Sayıları 4000'e varan ayaklanıcılar Düzce'yi basarak hapishaneyi boşalttılar çatışma ile oradaki süvari müfrezesinin silahlarını aldılar. Hükümet memurlarını ve zabitlerini hapsedtiler. Bunlar Ankara üzerine yürümeye hazırlanıyorlardı. Nitekim ayaklanma kısa sürede Hendek, Gerede, Beypazarı'na kadar yayıldı. Bu şekilde Ankara'ya karşı yapılan isyanlar ve irtica hareketleri Balıkesir'in kuzeyinden başlayarak Ankara'nın yakınlarına kadar yayıldı ve tehlikeli bir iç savaş boyutuna ulaştı. Bu arada İngilizler isyancıları desteklemek için 24 Nisan'da Kuvay-ı Milliye'nin en geniş faaliyet gösterdiği alanlardan biri olan Şile'ye asker çıkarmışlardı.³²

propagandasıyla etrafına topladığı bin kişilik gurupla Balıkesir, Gönen ve Manyas çevresinde etkinlik oluşturdu. Bir ara Bursa bile tehdit altına girdi. 21 Nisan'da Bölgedeki Kuvay-ı Milliye birlikleri, Çerkez Ethem'in Kuvay-ı Seyyare ve Sarı Efe Edip birlikleri ile 184. Alay birliklerinin birlikte gerçekleştirdiği harekâta Anzavur'u bozguna uğratıldı. Ahmet Anzavur ve adamları İstanbul'a kaçmak zorunda kaldı. Şamsutdinov, a.g.e., s. 137. Geniş bilgi için bkz. Zühtü Güven, Anzavur İsyanı, İstiklal Savaşı Tarihinden Acı Bir Safha İstanbul 1948, s. 106 v.d.

28 Bozkurt, a.g.e., s. 381

29 Bozkurt, a.g.e., s. 382

30 Sarıhan, a.g.e., 2. Cilt, s. 416-418 ve Cilt 3, s. 19-20; Jaeschke Türk Kurtuluş Savaşı İle İlgili..., s. 153 ve Jaeschke, Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi..., s. 97-98; İnal, a.g.e., s. 2056-2057; Bilal Şimşir, a.g.e., C.2, Ankara 1979 s. 42; TİH, C. 6, Ankara 1964, s. 323, ek. 8; TBMM Zabıt Ceridesi, C. 1, s. 60; Ali Fuat Paşa hatıralarında Milli Mücadele'ye karşı yapılan menfi propaganda şunları söylemektedir; "24. Fırkanın Eskişehir'de toplanmış olan üç bin mevcutlu ikinci piyade alayını 6 Nisan'dan itibaren trenle Eskişehir'den Bilecik'e nakle başlanmıştır. Buradan Bursa'ya kara yürüyüşü ile gidilecekti... Alayın birinci taburu bin mevcutlu Bilecik'ten hareket etmiş olmasına rağmen Bursa'ya ancak yüz elli mevcutla gidebilmişti. Neferler Bilecik Bursa arasında firar etmişlerdi. İkinci tabur da aynı akıbete uğramıştı. Bunun üzerine fırka kumandanlığı Bilecik Bursa arasında bazı tedbirler almak lüzumunu duymuştu. Zabıtlardan beş altı kişi nefer elbisesi giyerek Bilecik'e kadar gidecekler ve orada üçüncü taburun arasına karışarak firar hadisesinin sebeplerini araştıracaklar ve firara mani olmağa çalışacaklardı... Zabıtların anlattıklarına göre bütün yol boyunca köylü ve hoca kıyafetli bir çok sahte kimseler askerlerin içlerine karışıyor, Anzavur ve maiyeti padişahın Müslüman askeridir. Onlara silah atanlar katil ve padişaha asi olurlar diye geniş propagandalarla neferleri firara teşvik ediyorlarmış. Bu sahte kıyafetli adamların kurdukları merkezler dağıtılmış ve elebaşları da yakalanmıştı." Cebesoy, a.g.e., s. 350-351; Ahmet İzzet Paşa da hatıralarında; "...Milli Mücadelecileri, padişah iradesi ve fetvalarla engellemek ve kötölemek, mücahitleri sultana karşı ayaklanmak suçuyla itham etmek, Mebuslar Meclisini zabıta kuvvetleri vasıtasıyla kapamak, İstanbul'un işgali günü yapılan mezalim ve tutuklamalar yetmiyormuş gibi, bir hayli hamiyetli mebusu İngilizlere tutturup sürgün ettirmek, ondan sonra yayımlanan Hattı-ı Hümayun ve beyannameleri halkın gözünde bütün sorumluluğu Zat-ı Şahaneye yükletecek bir şekilde kaleme almakla hem padişaha ihanet hem de meşrutiyet hükümlerine açıkça muhalefet etmek gibi kötülük ve alçaklıklar...Ferit Paşa ve çevresi ise el altından bütün Anadolu'yu Müdafaa-ı Milliye aleyhinde tahrik, İstılacı düşmana teslim olmaya teşvik ve casuslar göndererek, paralar saçarak müdafaa cephesinin arkasında ve yanlarında Konya, Zile, Bolu, Adapazarı yörelerinde ayaklanmalar, karışıklıklar çıkarmıştır...Yunan kuvvetlerinin önünde Ulema kılığında bir takım reziller sevk ettirerek, Yunan askerinin halife kuvveti olduğunu ve karşı konulmamasını halka telkin ettirmiş olduğu rivayet edilen şeyler arasındadır." demektedir. Ahmet İzzet Paşa, Feryadım, II. Cilt, Yayına Hazırlayanlar: Süheyl İzzet Furgaç-Yüksel Kanar, Nehir Yayınları, İstanbul 1993, s. 78-79.

31 İngiliz Muhipleri ve Sait Molla'nın faaliyetleri için bkz. Atatürk, a.g.e., Cilt.1, s. 292 v.d.

32 Atatürk, a.g.e., cilt 2, İstanbul 1981, s. 442 v.d; Cebesoy, a.g.e., s. 350; Şamsutdinov, a.g.e., s. 135-139.

Düzce merkezli isyan bu şekilde bir gelişme gösterirken Damat Ferit Paşa General Milne'den aldığı izinle 14 Nisan 1920'de Anzavur'a katılmak ve fetva ile genelgesi içeren mektupları iletmek üzere 22 subay gönderdi. Kendisinden Bursa'nın işgal edilerek Yalova'da bulunan İbrahim Bey'e katılması, bilahare İzmit Mutasarrıfı İbrahim Hakkı ile görüşerek üç kuvvetin birlikte Eskişehir'i ve demiryolunu ele geçirmesi istendi. Ayrıca Kendisinden halkın elde edilmesi için her türlü tedbirin alınması da istenmekteydi.³³

Şimdi Ankara için en önemli iş en kısa zamanda en geniş ölçüde çıkarılan bu dâhili isyanları derhâl bastırmak, asayişin temin etmek, hükümeti oluşturup otoritesini mümkün kılmak işiydi.³⁴ Bu çerçevede Ankara elindeki tüm kuvvetleri harekete geçirdi ve Ali Fuat Paşa Geyve-Adapazarı, Refet Bey Bolu-Düzce bölgelerine asayişin sağlanması üzere görevlendirdi.³⁵

Anadolu'da dolayısıyla üzerinde durduğumuz bölgede bu karışıklıklar sürerken, Damat Ferit Paşa Hükümeti asayişin temin etmek adı altında Milli Harekete karşı harekâta bulunmak üzere Kuvay-ı İnzibatiye teşkiline gitti. Bunun için 18 Nisan'da hazırlanıp onaylanan kararname 24 Nisan 1920'de Takvim-i Vekayî'de yayımlandı ve İngilizlerden sağlanan destekle Dâhiliye ve Harbiye Nezâretleri'ne bağlı subaylar, görevliler ve emekli olanlarla gönüllülerden Kuvay-ı İnzibatiye birlikleri oluşturulmaya başlandı. İstanbul'un her tarafında mahalle muhtarlarından Kuvay-ı İnzibatiye'ye gönüllü asker yazılması istenildi.³⁶ Nitekim bu doğrultuda İzmit Mutasarrıfı İbrahim Bey Adapazarı'na gelerek Padişah'ın selamını tebliğ etti ve 150 lira maaşla Kuvay-ı İnzibatiye için gönüllü kaydetmeye başladı. Ayrıca Kuvay-ı İnzibatiye sevk edilemeyecek yerlerde, kararname hükümlerine uygun olarak kurulacak olan gönüllü kıtalar hakkında, memleketin dört bir tarafına gerekli işlemlerin yapılması için tahrirat gönderildi.³⁷ Bu girişimler sürerken Kuvay-ı İnzibatiye Kumandanlığına da ordu kumandanı yetkisiyle eski Harbiye nazırı Süleyman Şefik Paşa getirildi. Kendisine aynı zamanda direkt Harbiye Nezâretî'ne bağlı olarak İzmit'te "İzmit ve Havalisi Fevkalade Kumandanlığı" adıyla kurulan birimin kumandanlığı da verildi. Vazifesine dair talimatname, 2 Mayıs 1920'de Damat Ferit Paşa tarafından Padişah'a arz edildi. Aynı gün Süleyman Şefik Paşa ve Kurmay Heyeti İstanbul'dan İzmit'te gelerek Yavuz Zırhlısını karargâh yaparak yerleşti. Ayrıca 26 Nisan'da da, Anadolu'da kontrolü sağlamak gayesiyle "Anadolu Fevkalade Müfettiş-i Umumilik" kuruldu. Başına da yüksek maaşla Müşir Zeki Paşa tayin olundu. Zeki Paşa ilk iş olarak halkı İstanbul Hükümeti etrafında kenetlenmeye davet eden ve ihtirasları peşinde koşanları kanunun pençesine teslim edeceğini belirten bir bildiri yayımladı.³⁸

33 Bozkurt, a.g.e., s. 383

34 İsmet İnönü hatıralarında gelişmeleri şöyle değerlendiriyor; "Buna karşılık, hadisler göstermiştir ki, Meclis açıldıktan sonra İtilaf Devletlerinin ve İstanbul Hükümetinin Damat Ferit Hükümetinin, başlıca hedefleri olmuştur. 1920 Nisanından bu senenin nihayetine kadar sekiz on ay zarfında düşman taarruzu ile iç isyanlar bir yerden kumanda edilir şekilde intizamla idare olunmuştur... İç ve dış hareketler, birbirinden çok uzak mesafelerde, fakat yekdiğerleriyle ahenkli olarak muntazam bir şekilde işlerdi." İnönü, a.g.e., 1. Kitap, s. 199-200.

35 Atatürk, a.g.e., Cilt 1, s. 429; Rahmi Apak, Garp Cephesi Nasıl Kuruldu, İstanbul, 1942, s. 113 v.d.; Sabahattin Özel, Kocaeli ve Sakarya İllerinde Milli Mücadele, İstanbul, 1987, s. 63; Kâzım Aras, İstiklâl Savaşında Kocaeli Bölgesi'ndeki Harekât, 102 Sayılı Askerî Mecmuanın Tarih Kısmı, İstanbul, 1936, s. 9; TIH; C. 6, s. 63; Kazım Özalp, Milli Mücadele, C.1, Ankara 1985, s.116; Cebesoy, a.g.e., s. 378; TIH; C. 6, s. 96; Sofuoğlu, Milli Mücadele Döneminde..., s. 89 v.d.

36 Bozkurt, a.g.e., s. 386; Karabekir, a.g.e., s.663.

37 Atatürk, a.g.e., Cilt 2, s. 444; Günay Çağlar, Kuvây-ı İnzibatiye, https://www.google.com.tr/search?q=Kuvay+%C4%B1+%C4%B0nzibatiye+C%C3%BCnay+%C3%87a%C4%9Flar&gws_rd=cr,ssl&ei=73SpWKCpD8rda-rDsZgD

38 Ancak Paşa bilahare başarısız olması ve Ahmet Anzavur'la çatışması üzerine, İstanbul'a çağrılacak, bunun üzerine Paşa 21 Mayıs'ta İzmit'ten ayrılacaktır. Ardından 10 Haziran'da da görevine son verilecektir. Sarıhan, a.g.e., s.27; İlhami Soysal, 150'likler, İstanbul 1988, s.290 Ahmet İzzet Paşa, a.g.e., s. 79; HTVD, Sayı 35, Belge 874; Müfettiş-i Umumiliği Kararnamesi için bkz. Sofuoğlu, Kuvay-ı Milliye..., s. 342 v.d Kuvay-ı İnzibatiye Kararnamesinin orijinal

Bu arada hazırlığı tamamlanan Kuvay-ı İnzibatiye'nin ilk birlikleri 4 Mayıs'ta İzmit'e getirildi. Ardından hazırlanan diğer birlikler takip etti. Bu birlikler 8 Mayıs'ta karaya çıkarıldılar. Çadırılı ordugâha yerleşen birlikler ileri güvenliği sağlamak üzere, bir top ile 4'ü ağır 7 makineli tüfek desteğinde 12 subay ve 175 erden oluşan bir birliği Sapanca'ya gönderdi.³⁹

Bu hazırlıklar sürerken 11 Mayıs'ta Birinci İdâre-i Örfiyye Mahkemesi Mustafa Kemâl Paşa ile arkadaşları hakkında idam kararı verdi. Bu karar 24 Mayıs'ta Padişah tarafından onaylandı.⁴⁰

Bu sırada Balıkesir bölgesinde bozguna uğrayıp İstanbul'a dönmüş bulunan Ahmet Anzavur, 26 Nisan'da Damat Ferit Paşa ile görüşükten "Kuvay-ı Muhammediye Umum Kumandanı" unvanı ve kendisine verilen 55 bin lira parayla yakın adamları beraberinde olduğu halde 8 Mayıs'ta İzmit'e geldi. Derhal propaganda ve adam toplama faaliyetlerine girişti. Bilahare Anzavur bölgede toplamayı başardığı bin kişiyi bulan kuvvetiyle, önce Adapazarı'nı ve Kandıra'yı işgal etti. Sonra Milli Kuvvetlerin Karargâhı Geyve Boğazı üzerine şiddetli bir taarruzda bulundu. İki gün süren şiddetli çarpışmaların sonunda Kendisi de yıkılan atının altında kalıp bacağından yaralanarak büyük zayıyla Adapazarı'na çekildi. Ardından 23/24 Mayıs'ta İstanbul'a gitti. Bu şekilde Anzavur sahneden çekildi.⁴¹

Bu arada bölgedeki karışıklığı ve isyanı bastırmak üzere görevlendirilen Ali Fuat Paşa, Bursa'dan Milli Hareketin karargâhı Geyve'ye geldi ve bir harekât planı hazırladı. Bilahare hazırlanan plan doğrultusunda Bölgeye kaydırılmış olan Çerkez Ethem'in Kuvay-ı Seyyaresi'nin de desteğiyle 23 Mayıs'ta isyancılara karşı harekât başlatıldı. Kısa sürede çok geniş sahaya yayılmış olan Düzce merkezli isyan bölgesinde kontrol sağlandı.⁴²

Bu gelişmenin ardından bu kez 11 Haziran'dan itibaren hazırlığa girişen Kuvay-ı İnzibatiye Birlikleri Milli Kuvvetlere karşı 14 Haziran sabahı İzmit-Sapanca şosesi üzerinden taarruza geçti. Ancak buna karşı hazırlığını yapmış bulunan Alı Fuat Paşa komutasındaki Milli Kuvvetler de aynı günün sabahı erken saatlerinde baskın şeklinde karşı taarruza geçtiler. Bu taarruz karşısında İnzibat Birlikleri önemli bir direniş göstermeden çekildiler ve bu sırada bir kısım

metni için ise bkz aynı eser ekler bölümü, Ayrıca bkz. Takvim-i Vakayı, 24 Nisan 1920, No: 3835; Atatürk, a.g.e., Cilt 2, s. 445-446; Tarık Mümtaz Göztepe, Osmanlıların Son Padişahı Vahideddin Mütareke Gayyasında, 2. Baskı, İstanbul, 1994, s. 266 v.d; Murat Bardakçı, Şahbaba, İstanbul, 1998, s. 176-179; Süleyman Şefik Paşanın görev ve yetkileri içeren talimatname sureti için bkz. HTVD, Sayı: 51 Belge 1174; Bozkurt, a.g.e., s. 386-387

39 Sofuoğlu, Milli Mücadele Döneminde..., s. 98-102; TIH, C: 6, s. 119-123; Esengin, a.g.e., s. 105-106; Apak, a.g.e., s. 140 v.d.

40 Sarıhan, a.g.e., Cilt 3, s. 40. Akandere, a.g.m., s. 34-37

41 Kazım Karabekir, İstiklal Harbimiz, İstanbul 1969, s. 666; Bu son gelişmeler üzerine İzmit Mutasarrıfı Bölgede sıkıyönetim ilan edecek, Suphi Paşa da "Divan-ı Harbi-i Örfi" üyelerinin acilen tayin edilip, İstanbul'dan İzmit'e gönderilmesini isteyecektir. Bu gelişmeler olurken Anzavur ve taraftarlarının İstanbul'a başarı telgrafları çekmişlerdir. Bunun üzerine 20 Mayıs'ta Sadrazam Damat Ferit Paşa ve Erkan-ı Harbiye Reisi Kiraz Hamdi Paşa İzmit'e gelmiştir. Ancak durumun bir başarı değil tam aksi olduğunu gören Heyet büyük bir hayal kırıklığına uğramıştır. bkz. Sofuoğlu, Milli Mücadele Döneminde..., s. 106 v.d.

İsmet İnönü Hatıralarında Anzavur hakkında şunları söylemektedir. "Anzavur İstanbul Hükümetinin başlıca vasıtası. Jandarmadan yetişme bir insan. İstanbul Hükümetinden aldığı vazifeye nerde Yunanlılara karşı bir müdafaa kurulmuş ve bir Kuvay-ı Milliye teşkilatı meydana gelmişse, bunlara taarruz etmek için harekete geçer, şekavet yapar, sonra bir şaki gibi muntazam kuvvetler tarafından takip edilmeye çalışılır... Kuvay-ı İnzibatiye ve Anzavur padişah namına hareket ediyorlardı... Anzavur'un Marmara'nın güney bölgesinde Bandırma havalisinde üst üste iki defa harekete geçmesinde başka maksatlar da vardı. Açıkçası Anzavur harekâtı Çanakkale Boğazı'nı elde bulundurmak, istihkâmları arkadan temin etmek ve Çanakkale bölgesindeki İngiliz, Fransız depolarını emniyet altına almak için İngilizler tarafından ihdas olunmuştur. Atatürk meselenin bu tarafına çok ehemmiyet vermiş ve Anzavur'un ikinci isyanı başladıktan sonra bir beyanname ile halkı uyarmak istemiştir." İnönü, a.g.e., 1. Kitap s. 201-202

42 Fazla bilgi için bkz. Cebesoy, a.g.e., s. 383 v.d; TIH, C. 6, s. 124 v.d; HTVD, Sayı: 72, Belge 1561; Apak, a.g.e., s. 142.

İnzibat kuvveti de Milli Kuvvetlere katıldı. Buna mukabil Kuvay-ı İnzibatiye Topçu birliği bir kısım subaylarının gayretiyle Milli Kuvvetler üzerine şiddetli bir şekilde ateşe devam etti, ama bir netice almaları mümkün değildi. Nitekim İnzibat topçusunun bir kısmı geri çekildi. Bir kısmı da diğer birlikler gibi Milli Kuvvetler tarafına geçti. Bu taarruz sırasında Milli Kuvvetlere ateş açmış olan İngiliz Kuvvetlerinin de karşı ateşle İzmit tel örgü içerisine kadar çekilmeleri sağlandı. Bu arada Milli Kuvvetlere katılmayıp İzmit'e çekilen Kuvay-ı İnzibatiye birlikleri ise 15 Haziran'dan itibaren İngilizler tarafından silahları alınarak gemilerle İstanbul'a gönderildi. Böylece bir iç cephe teşkil eden bölgede Milli Kuvvetler şimdilik kontrol ve denetimi sağlamış bulunuyorlardı.⁴³

Şimdilik diyorum çünkü Adapazarı, Hendek ve Düzce bölgesi Temmuz ayından itibaren yine karışacaktır.

Bu da esasında bölgede yeni gelişmelerin habercisiydi. Nitekim İzmit'e yeni birlikler getiren İngilizler, 10 Temmuz'da bir adet tayyare eşliğinde bir tabur kadar kuvvetle, yerine atanan Abdulvahap Bey'i İzmit'e sokmayıp adeta Mutasarrıflığı gasp eden İbrahim Hakkı Bey'in yardımıyla İzmit'in hemen hinterlandında karışıklıklar çıkardılar. Bu karışıklıklarda bizzat İngilizlerce desteklenen Rum ve Ermeni çeteleri de yer almaktaydı. Bu şekilde büyük çapta olmasa da bir müddet daha yani Temmuz ve Ağustos ayı boyunca bölgede asayişsizlik sürdü. Hendek ve Düzce yöresinde yeni ayaklanmalar çıktı. Bölgede tekrar başlayan ayaklanmanın eskisi gibi tüm bölgeye yayılmasını engellemek ve Kuvay-ı İnzibatiye'nin arta kalanlarıyla irtibatını kesmek için Ali Fuat Paşa bölgeye yeni takviye kuvvet sevk ederek buradaki Milli Kuvvetleri yeniden konuşlandırdı.⁴⁴

Diğer taraftan Damat Ferit Paşa Hükümeti ve muhalifler bölge üzerinden Milli Harekete, karşı girişimlerini sürdürdüler ve Anadolu'ya sevk edilmek üzere yeni bir askeri kuvvet oluşturmak için yeni girişimler başlattılar.⁴⁵

Şöyle ki, San Remo'da ortaya konan Barış Antlaşmasını imzalama meselesi ile Sevr'e gidecek imzacı heyeti tespit etmek üzere 22 Temmuz'da Yıldız Sarayı'nda bir Saltanat Şurası toplanmıştı. Bu şurada aynı zamanda Harbiye Nazırı Ahmet Hamdi vasıtasıyla, İngiliz Askeri Temsilcisi General Satellard'a başvurularak, şimdilik birincisinin İstanbul ve çevresinde, ikincisinin de Bursa-Balıkesir ve Çanakkale Bölgesinde olmak üzere iki tümenin kurulmasına karar verildiğini belirtti. Bu girişim barışın uygulanması ve Anadolu'da asayişin kurulması için "Barış şartları ile ilgili Spa Konferansı'ndaki son değişiklik ve kararları kapsamı içerisinde" yapılmaktaydı. Oluşturulmak istenen 25 bin kişilik iki tümen için gereken silah cephane ve donatım malzemelerinin de Osmanlı Hükümeti malı olan bütün depolardan karşılanmasına müsaade edilmesi istendi.⁴⁶ Bu istek, İngiliz Orduları İstanbul genel karargâhı tarafından İngiltere Harbiye Bakanlığı'na, bildirildi. Ayrıca aynı birim 8 Ağustosta aynı makama yazdığı başka bir yazı ile İstanbul Hükümetinin, silah, teçhizat ve erzakın İngiltere'den satın almak istediğini de

43 Daha fazla bilgi için bkz. Cebesoy, a.g.e., s. 410-414 ve 432 v.d; TİH; C. 6, s. 133-137; Sofuoğlu, Milli Mücadele Döneminde..., s. 110 v.d; Aras, a.g.e., s.12-13; Erdeha, *İzmit Mutasarrıflığı IV*, C.7, Sayı 51, s. 24.

44 Cebesoy; a.g.e., s. 445; Aras; a.g.e., s. 18-20

45 Sofuoğlu; Milli Mücadelede..., s. 184 v.d; TİH; C. 6, s. 113-116; Aras; a.g.e., s. 13; Özkök; a.g.e., s. 268-269 İhsan İdikut; Nazım Bey, İstanbul, 1952, s. 27; TİH; C. 2, K 2, s. 303-305; Sofuoğlu, "Damat Ferit Paşa Hükümetlerinin Milli Mücadeleye Karşı Girişimleri ve Son Olarak Kuvay-ı Seferiye Adıyla Yeni Bir Askeri Birlik Oluşturma Çabası" Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C. 18, S.

46 HTVD; Sayı: 51, Belge 1178; Sofuoğlu; Kuvay-ı Milliye..., s. 405; Saltanat şurası ve imza için alınan kararla ilgili bkz. Bilsel, a.g.e., Birinci Cilt, s. 328 v.d; İnal; a.g.e., s. 2062

bildirdi.⁴⁷ Bunun yanı sıra Hükümet, İtilaf Devletlerinin ileri sürdüğü şart doğrultusunda yeni kurulacak birlikler için İtilaf Devletleri subayı talebinde bulundu.⁴⁸

İngiltere Harbiye Nezareti 17 Ağustos'ta kendi Dışişleri Bakanlığına Anadolu'ya karşı kullanılacak üzere 25 bin kişilik bir kuvvetin kurulmasını uygun gördüğünü bildirdi.⁴⁹ Bu çerçevede İngiltere Harbiye Nezareti İstanbul İngiliz Orduları Genel Karargâhına, Dışişleri Bakanlığının İstanbul Hükümeti'nce derhal özel bir kuvvet kurulmasından yana olduğunu bildirdi.⁵⁰

Görüldüğü gibi Damat Ferit Paşa Hükümeti ve muhalifler Anadolu'ya karşı Kuvay-ı İnzibatiye benzeri yeni bir birlik oluşturmaya çalışıyordu.⁵¹ Bu çerçevede Anadolu Fevkalade Müfettişi-i Umumisi Müşir Zeki Paşa 30 Ağustos 1920 de Sadarete başvurarak, "Anadolu'da icrayı te'dibat için"(terbiye etme, yola getirme) "Kuvay-ı Seferiye"nin kurulmasını talep etti. Daha sonra da bu kuvvetin nasıl teşekkül ettirileceği ile ilgili tafsilatlı doküman ve harita sundu. Arkasından 8 Eylül'de oluşturulacak fırkaların daha hızlı bir şekilde teşkil ve ikmalini gerçekleştirmek için Müfettişi-i Umumilik ile Harbiye Nezareti'nin bir komisyon teşkil etmesini istedi. Bunun arkasından da 13 Eylül'de Sadarete sunduğu yazı ile gemi ve tayyare talebinde bulundu. Ayrıca keşif ve seri haberler almak gayesiyle Anadolu'ya itimada haiz şahıslar gönderilmesinin muvafık olduğunu belirtti.⁵²

Bu sırada İzmit Mutasarrıfı İbrahim Hakkı, plan çerçevesinde karargâh yapmak gayesiyle Adapazarı'nı, Eylül'ün ilk haftasında ilga edilen Kuvay-ı İnzibatiye 2. Alay Kumandanı olan ve İstanbul'a dönmemiş bulunan Bekir Sıtkı'nın desteğiyle ve başında Maan Mustafa adlı birinin bulunduğu küçük bir birliğe işgal ettirdi. Maan Mustafa buraya kaymakam yapıldı.⁵³ Bu girişim çok başarılı olmadı. 5 Eylül'de Geyve'den gönderilen Cengiz Bey Müfrezesi Adapazarı'nı geri

47 Yazıda satın alınmak istenen erzak miktarı da 50 bin ordugâh çadırı, 50 bin kişilik kışlık, 50 bin kişilik yazlık asker elbisesi, 50 bin büyük boy palto, 80 bin çift bot, 11 bin at, 1700 çeşitli yük arabası ve 2500 takım eyer olarak ifade edilmekteydi. Şimşir; a.g.e., C. 2, s. 280

48 Şimşir; a.g.e., C. 2, Ankara, 1975, s. 281-317-321 ve 347-348; Esasında Hükümet, 15 bin kişilik özel kuvvet ile 25 bin kişilik jandarma kuvvetinden oluşacak 40 bin kişilik bir kuvvet kurmayı planlıyordu. Bu çerçevede Hükümet, Anadolu'daki ihtilalci teşkilatın esas kaynağının Yunan işgali olduğu, Osmanlı Hükümeti'nin Anadolu'daki hareketi bastırmak istediği, Padişaha bağlı subayların ve halk çoğunluğunun ihtilalcilerin üzerine yürümek için işaret beklediği, hareketi bastırabilmek için kuvvet toplamak gerektiği, bu kuvvetin bir ay içinde toplanıp bir ay içinde de hazır hale getirileceğini ifade etti. Ardından iki aydır hazırlanmakta olduğu belirtilen askeri projenin uygulanması için Bursa, Adapazarı ve Karadeniz tarafından toplanarak kurulacak 40 bin kişilik ordu için İtilaf Devletleri kontrolünde bulunan silahların hemen geri verilmesi, askerinin Anadolu kıyılarında taşınabilmesi için gemi sağlanmasını talep etti. Buna ilaveten Hükümet yeteri kadar İtilaf subayı verilmesi ile 20 milyon lira kredi açılması talebinde de bulundu. Bu durumda gerekli desteğin sağlanacağı vaat edildi. Şimşir; a.g.e., C. 2, s. 314-315 ve 317-321; HTVD; Sayı: 51, Belge 1179

49 Şimşir; a.g.e., C. 2, s. 279

50 Şimşir; a.g.e., C. 2, s. 304-305 ve 316-317

51 30 Temmuz'da dördüncü Damat Ferit Paşa Hükümeti görevden çekilmiş, yeni hükümetin kurulması görevi tekrar Damat Ferit Paşa'ya verilmiş O da beşinci hükümetini kurmuştu. Bu Hükümet Sevr Antlaşmasını imzalamıştı. Antlaşma maddeleri ve nasıl imzalandığı için bkz. Bilsel, a.g.e., Birinci Cilt, s. 305 v.d. ile 328 v.d. Salahi R. Sonyel, Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika, C. 2, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2003, s. 85; İsmail Hami Danişment, İlahi Osmanlı Tarihi Kronolojisi, C. 4, İstanbul, 1973, s. 465; Sofuoğlu, Kuvay-ı Milliye..., s. 397-398

52 Zeki Paşa yazısına ilâştirdiği pusula ile de komisyonun, Harbiye Nezareti'nden; Harbiye Nazırı Paşa hazretleri, Nezaret Müsteşarı, Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Reisi, Erkan-ı Harbiye Şube Müdürü, Müfettişi-i Umumilikten; Müfettişlik Erkan-ı Harbiye Reisi, Müfettişlik Erkan-ı Harbiyesi'nden bir binbaşı, Müfettişlik Levazım Reisi, Müfettişlik Jandarma Şubesi'nden bir zabıt. Takip Heyeti; Bir binbaşı, bir yüzbaşı, bir mülazım, iki katip şeklinde tertip edilebileceğini belirtti. Sofuoğlu; Kuvay-ı Milliye..., s. 407; Ayrıca konuyla ilgili arşiv belgelerinin asılları ve transkripsiyonu için bkz. Sofuoğlu; "Damat Ferit Paşa Hükümetlerinin Milli Mücadele'ye Karşı Girişimleri ve Son Olarak Kuvay-ı Seferiye Adıyla Yeni Bir Askeri Birlik Oluşturma Çabası" Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C. 18, Sayı: 52, Mart 2002, s. 62 v.d. ek kısmı

53 Sofuoğlu; Kuvay-ı Milliye..., s. 412; Bu kişi bilahare Yunan işgali sırasında da Adapazarı'nda kaymakamlık yapacak, bu sebeple kendisi 150'likler listesinde yer alacaktır. Bkz. TBMM Gizli Celse Zabıtları, C.4, Ankara, 1985, s. 462

aldı.⁵⁴ Ancak Milli Kuvvetler Adapazarı Bölgesini uzun süre ellerinde tutamadı. Nitekim Adapazarı ve Sapanca 14 Eylül'de İznik ile Karamürsel'i abluka altına alan Bekir Sıtkı'nın girişimleri ile kardeşi nahiye müdürü Abdullah'ın refakatinde olarak tekrar işgal edildi.⁵⁵

Bundan sonra Adapazarı'nın işgali günü yani 14 Eylül'de "Hükümet-i Meşrua Ahali-i Sadika Kıtaat-ı kumandan-ı Umumisi" unvanını kullanan Bekir Sıtkı, ikinci Düzce isyanı ve bölgede meydana gelen bu yöndeki diğer olayları desteklemek için Zeki Paşa'dan, acilen silah ve cep hane talebinde bulundu. Ayrıca ıslahat projesini Adapazarı'nı karargâh yapıp ve oradan tatbik etmeğe başlarsa çok kolaylıklarla karşılaşacağı, şimdiki müsait zamandan istifade etmek için pek süratli hareket edilmesi gerektiğini belirterek Zeki Paşadan merkezi hükümetle biran evvel irtibat kurulmasını ve seri tedbir alınmasını istedi. Zeki Paşa isteleri Sadarete aktardı.⁵⁶

Ancak İstanbul Hükümeti ve taraftarlarınca bu girişimler yapılırken Cengiz Bey'in talebi doğrultusunda Sapanca-Büyük Derbent- Suadiye taraflarında yeni Milli Müfrezeler (Milli Kuvvetler) kurulma yoluna gidildi.⁵⁷

Bu girişimler sürerken Ankara Hükümeti ile Düzce asileri görüşmeler yapılmaktaydı. Bu görüşmeler 22 Eylül'de olumlu bir şekilde sonuçlandı. Böylece 19 Temmuz'da tekrar başlayan karışıklıklar 22 Eylül itibarıyla sonuçlandı ve Milli Kuvvetler hâkimiyeti sağladı.⁵⁸

Bu sırada İtilaf Devletleri Eylül ayı başlarında Kocaeli mıntıkasını harp sahası ilan ederek, İstanbul Hükümetine bağlı nizami birlikleri çıkardılar.⁵⁹ Bundan sonra 5 Eylül'de Yalova'yı işgal eden bilahare İzmit ve havalisine gelmiş olan 11. Yunan Tümeni'ne ait birlikleri takviye gayesiyle Eylül'ün üçüncü haftası içinde beş nakliye gemisiyle Derince'ye yeni Yunan birlikleri sevk edildi. Böylece Yunanlılar Manisa Tümeni adını verdikleri 11. Tümenlerini olduğu gibi İzmit'e yerleştirdiler. Bu gelişmelerden sonra İngiliz Birlikleri İzmit ve havalisini tamamen boşaltarak Bölgenin askeri kumandasını Yunanlılara terk ettiler. Kendileri ise Gebze'ye çekildi. Böylece İzmit aynı zamanda dış cephe haline geldi.⁶⁰ Bölge Haziran 1921 sonlarına kadar işgal altında kalacaktır.

Bölgede bu gelişmeler olurken diğer taraftan İtilaf Devletleri arasında, Anadolu'ya kuvvet gönderme yerine zaten önceden beri gündemde olan bir heyet gönderme düşüncesi ön plana çıktı.⁶¹

Nitekim 28 Eylül'de İngiltere Yüksek Komiseri, İngiliz Karadeniz Orduları Başkomutanı General Wilson'dan, herhangi bir dış yardım almadan Hükümetin milliyetçilerle baş edip edemeyeceği, 20 milyon liralık yardımın yetip yetmeyeceği, hazırlığın üç ay içinde bitip bitmeyeceği ve Padişah kuvvetlerinin milliyetçiler tarafına geçmeleri halinde İtilaf Devletlerinin bu durumla

54 Aras; a.g.e., s. 35-36

55 Sofuoğlu; Kuvay-ı Milliye..., s. 412-413

56 Sofuoğlu; Damat Ferit Paşa Hükümetlerinin..., s. 57; Kuvay-ı Milliye..., s. 407-408

57 Sofuoğlu; Milli Mücadelede..., s. 196

58 Sofuoğlu; Kuvay-ı Milliye..., s. 401-402

59 Sofuoğlu; Kuvay-ı Milliye..., s. 412

60 Pallis, a.g.e., s. 54; TIH; C. 2, K. 2, s. 294; Aras; a.g.e., s. 39 v.d; Hüsnü Himmetoğlu; Kurtuluş Savaşında İstanbul ve Yardımları, C.1, İstanbul 1975, s. 193; Sofuoğlu; Kuvay-ı Milliye..., s. 419; Milli Mücadelede..., s. 196-197; Yüce; a.g.e., s. 74; Jaeschke; Türk Kurtuluş Savaşı ..., s. 149; TIH; C. 2, K. 4, s. 129; Öztüre; a.g.e., s. 162.

61 Şimşir; a.g.e., C. 2, s. 307-309 ve 321-322; Sofuoğlu; Kuvay-ı Milliye..., s. 408.

başına çıkıp çıkamayacağını sormuştu. Wilson'dan olumsuz cevap alınmıştı.⁶²

Bu ortamda Damat Ferit Paşa Hükümeti ve muhaliflerin Milli Harekete karşı yeni bir kuvvet oluşturma çabası gerçekleşme imkânı bulamadı. 16 Ekim'de de İtilafların yeni politikaları çerçevesinde Damat Ferit Paşa Hükümeti istifa etmek zorunda kaldı.⁶³ Bundan sonra iç çatışmalar büyük ölçüde sona erdi. Anadolu'da Yunan işgal bölgeleri hariç diğer Bölgelerde Ankara Hükümeti tam hâkimiyetini kuracaktır. Ancak bu iç çatışmalar Ankara Hükümetini çok uğraştırmış ve her açıdan çok pahalıya mal olmuştur.

62 Şimşir; a.g.e., C. 2, s. 346-348; Sofuoğlu; Kuvay-ı Milliye..., s. 410; Damat Ferit Paşa Hükümetlerinin..., s. 59

63 Sofuoğlu; Kuvay-ı Milliye..., s. 412; Ahmet İzzet Paşa İtilaf Devletlerinin yaklaşımları ve Damat Ferit Paşa Hükümeti ile ilgili değerlendirmeleri için bkz. Ahmet İzzet Paşa; a.g.e., C. 2, s. 88; Ayrıca buradan aktarılan görüşler için bkz. Sofuoğlu; Damat Ferit Paşa Hükümetlerinin..., s. 61'de 82 notlu dipnotu

KAYNAKÇA

- Adıvar, Halide Edip; *Türk'ün Ateşle İmtihanı*, İstanbul, 1985
- Ahmet İzzet Paşa; *Feryadım*, Yayına Hazırlayan: Süheyl İzzet Furgaç: Yüksel Kanar, İstanbul, 1993
- Apak, Rahmi; *Carp Cephesi Nasıl Kuruldu*, İstanbul, 1942
- Aras, Kâzım; İstiklâl Savaşı'nda Kocaeli Bölgesi'ndeki *Harekât*, 102 Sayılı Askerî Mecmuanın Tarih Kısmı, İstanbul, 1936
- Atatürk, M. Kemal; *Nutuk*, C. 1,2,3, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1981
- Balcıoğlu, Talia; *Adapazarı Tarihi ve Coğrafyası*, İstanbul, 1952
- Bardakçı, Murat; *Şahbaba*, İstanbul, 1998
- Bayur, Yusuf Hikmet; *Türk İnkılâbı Tarihi*, C. 3, K. 4, Ankara 1983.
- Belen, Fahri; *Türk Kurtuluş Savaşı*, Ankara, 1973.
- Bozkurt, Abdurrahman, İtilaf Devletlerinin İstanbul'da İşgal Yönetimi, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara 2014
- Can, Erdem Ş.; «İbrahim Hakkı Beyin İzmit Mutasarrıflığı».
- Cebesoy, Ali Fuat; *Milli Mücadele Hatıraları*, İstanbul, 1953.
- Coşar, Ömer Sami; İstiklal Harbi Gazetesi, Milliyet yayını No: 2 ve 15
- Çufalı, Mustafa; "İstiklâl Harbi Döneminde Batı Anadolu'da Yunan Zulmü 1921" *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, C. 3, Sayı 5. İstanbul 2004. ss 105-124
- Danışment, İsmail Hami; İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, C. 4, İstanbul, 1973
- Dinamo, Hasan İzzettin; *Kutsal İsyan*, C. 6, İstanbul, 1967
- Erdeha, Kâmil; "İzmit Mutasarrıflığı I, II, III, IV", *Mülkiyeliler Birliği Dergisi*, C. VII, Sayı. 48-52, Ankara, 1977 ve 1978.
- Ertürk, Hüsamettin; İki Devrin Perde Arkası, Hazırlayan, Samih Nafiz Tansu, İstanbul, 1969
- Esengin, Kenan; *Milli Mücadelede İç Ayaklanmalar*, İstanbul, 1975
- Goloğlu, Mahmut; *Sivas Kongresi*, Ankara, 1969
- ; Üçüncü Meşrutiyet, Ankara, 1970
- Gökbilgin, Tayyib; *Milli Mücadele Başlarken*, C.1 Ankara 1959
- Göztepe, Tarık Mümtaz; *Osmanoğulları'nın Son Padişahı Vahideddin Mütareke Gayyasında*, 2. Baskı, İstanbul, 1994
- Gürel, Ziya; *Kurtuluş Savaşında Demiryolculuk*, Ankara, 1989
- Harp Tarihi Vesikaları Dergisi (HTVD); T. C. Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi Yayını, Sayı: 35, 51,53, 72
- Himmetoğlu, Hüsnü; *Kurtuluş Savaşında İstanbul ve Yardımları*, C.1, 2, İstanbul 1975
- İnal, İbnülemin Mahmut Kemal; *Osmanlı Devrinde Son Sadrazamlar*, İstanbul, 1969
- İnönü, İsmet; *Hatıralar*, Yayına Hazırlayan, Sabahattin Selek, C. 1, Ankara, 1985
- İslâm Ansiklopedisi; İzmit Maddesi, C. 5/2, İstanbul, M.E.B. yayını, 1968
- Jaeschke, Gotthard; *Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi*, Ankara, 1970
- ; İngiliz Belgelerinde Türk Kurtuluş Savaşı, Ankara 1986
- Kalkavanoğlu, İlyas Sami; *Milli Mücadele Hatıraları*, İstanbul, 1957
- Kandemir, Feridun; İstiklâl Savaşında Bozguncular ve Casuslar, İstanbul, 1964
- Karabekir, Kâzım; İstiklal Harbimiz, İstanbul 1969.
- Karacabe, Nizamettin; *Türk Ulusal Savaşının İlk Parçası*, İstanbul, 1940

- Karacakaya, Recep; *Kaynakçalı Ermeni Meselesi Kronolojisi (1878- 1923)*, İstanbul, 2001
- Koçu, Reşat Ekrem; *Osmanlı Tarihinin Panoraması*, İstanbul, 1964
- Mısıroğlu Kadir; *Yunan Mezalimi*, İstanbul, 1977
- Mısıroğlu, Aynur; *Kuvay-ı Milliye'nin Kadın Kahramanları*, İstanbul, 1976
- Müderrişoğlu, Alptekin; *Kurtuluş Savaşının Mali Kaynakları*, Ankara, 1974.
- Özalp, Kazım; *Milli Mücadele*, C.1, Ankara, 1985
- Özel, Sabahattin; *Kocaeli ve Sakarya İllerinde Milli Mücadele*, İstanbul, 1987
- Öztoprak, İzzet; *Kurtuluş Savaşında Türk Basını*, Ankara, 1981
- Öztoprak, İzzet – AYTEPE, OĞUZ - KARATAŞ, MURAT; *Yunan İşgalinde Batı Anadolu*, C. 2, . Ankara 2014.
- Öztüre, Avni; *Nikomedia İzmit Tarihi*, İstanbul, 1969.
- Pontus Meselesi, Yayına Hazırlayan, Yılmaz Kurt, Ankara, 1995
- Sarıhan, Zeki; *Kurtuluş Savaşı Günlüğü*, C. 3, Ankara, 1986.
- Sofuoğlu, Adnan; *Kuvay-ı Milliye Döneminde Kuzey Batı Anadolu*, Ankara, 1994
- ; *Milli Mücadele Döneminde Kocaeli*, Ankara 2006.
- ; "Damat Ferit Paşa Hükümetlerinin Milli Mücadele'ye Karşı Girişimleri ve Son Olarak Kuvay-ı Seferiye
- Adıyla Yeni Bir Askeri Birlik Oluşturma Çabası" *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. 18, S. 52, Ankara, Mart 2002
- Soysal, İlhami; *150'likler*, İstanbul, 1985
- Şehidoğlu, Süreyya; *Milli Mücadelede Adapazarı- Bolu-Düzce- Hendek ve Yöresi Ayaklanmaları*, Ankara, 1970
- Şehir ve Kasabaların Harp Bölgeleri, Bombardıman, İşgal ve Kurtuluş Tarihleri, 1911-1922, Genelkurmay Harp
- Dairesi Başkanlığı, Ankara, 1977
- Şimşir, Bilal N.; İngiliz Belgelerinde Atatürk, C. 2, Ankara, 1975
- İngiliz Belgelerinde Atatürk, C. 3, Ankara 1979
- Takvimi Vekayi; 29 /4/ 1335, No: 3535; 19/6/1335, No: 3579- 24 Nisan 1920, No: 3835
- Tansel, Selahattin; *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, C.1, Ankara, 1973
- TBMM Gizli Celse Zabıtları, C. 4, Ankara, 1985
- TBBM Zabıt Ceridesi, Devre 1, C. 1, Ankara, 1959
- TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 1, C. 11, Ankara, 1958
- TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 1, C. 15, Ankara 1958
- Türk İstiklâl Harbi*; C.1, T. C. Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi, Ankara, 1962
- C. 2, Kısım 1, Ankara, 1963
- C.2, Kısım 2, Ankara, 1965
- C. 2, Kısım 3, Ankara, 1966
- C. 2, Kısım 4, Ankara, 1974
- C. 6, Ankara, 1964
- Türkgeldi, Ali; *Mondros ve Mudanya Mütarekelerinin Tarihi*, Ankara, 1948
- Türkgeldi, Ali Fuat; *Görüp İşittiklerim*, Ankara, 1984.
- Yunan Fecayii, *Dâhiliye Nezareti Yayını*, 2. Kitap, İstanbul, 1921.
- Yüce, Rifat; *Kocaeli Tarih ve Rehberi*, İstanbul 1945.